

א בקרוב מלא י
שמה יתן אלא מ
ואלא יתן מ
ולקלא מלא י
מלא מלא מלא מ
מלא מלא מלא מ
מלא מלא מלא מ
מלא מלא מלא מ
מלא מלא מלא מ

מכילת תר-גום ידברתו

פרשת מי תבא

חידושים ופנינים
בפרשת שמות וזמקרא
מתרגום יפתח מן פניאל

הרב מאיר שפירד

פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד. הכהן אשר יהיה בימים ההם • האם הביכורים היו ניתנים דווקא לידיו של הכהן גדול?
- ו. ארמי אבד אבי וירד מצרימה • מי הוא 'הארמי', לבן או יעקב?
- ח. אתה האמרת היום... וה' האמירך היום... • משמעות הלשון 'האמרת' - 'האמירך'.....
- י. ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך • ההצלחה בפרקמטיא תלויה בהליכה לבית המדרש.....
- יב. ובאו עליך כל הקללות האלה והשיגור • תשובת הקב"ה לצווחת אבות העולם בשעת אמירת הקללות איך יוכלו ישראל לשאת את הקללות?
- יג. הקללות כולם על תנאי של 'אם לא תשמעו'.....
- יד. יבכה ה' בשחין רע על הברכים ועל השוקים • מדוע דווקא על הברכים ועל השוקים?
- יז. בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר • הצרות יגרמו שיחפצו שתשוב העת הקודמת? או שיצפו לעת הבאה?
- יט. והשיבך ה' מצרים באניות • מה תוספת הקללה בכך שישבו למצרים דווקא באניות?.....
- כ. ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע • אם כן מה התביעה על בני ישראל, הלא לא ניתן להם לב לדעת ועינים לראות וכו'?
- כז. לחם לא אכלתם... למען תדעו כי אני ה' אלהיכם • השייכות בין אכילת המן לידיעת ה'.....

תוכן עניינים דיגטלי

מעבר לעמוד המבוקש
באמצעות לחיצה על השורה המקשרת

פרשת כי תבוא

**הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם • האם הביכורים היו ניתנים
דווקא לידיו של הכהן גדול?**

**(דברים כו, ג) וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְאָמַדְתָּ
אֵלָיו הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לְנֹ:**

מה משמיענו הכתוב במילים: 'אשר יהיה בימים ההם'? וכי יעלה על הדעת ליתן
לכהן שאינו בימיך? (לשון רבי יוסי הגלילי בספרי).

רש"י מפרש עפ"י הספרי שצריך לתת לכהן שבימיך כמו שהוא, וביאר הרא"ם (הובא בשפתי
חכמים) שהיה הו"א שלא נצטוונו בביכורים אלא בכדי לכבד לכהן ולהדרו או לקבל ברכתו,
ומאחר שאינו חסיד והגון כראשונים אשר היו לפניו לא נביא לפניו ביכורים. לכך נאמר 'כמו
שהוא' להורות שאין מצות ביכורים לכבוד הכהן, אלא בשביל להתוודות לפני ה'.

ת"י מפרש את הפסוק באופן אחר:

**וְתַעֲטֹדוֹן בְּסִלְיָא וְצִינְיָא וְפִיפּוֹדְיָא וְתִיעֲלוֹזָן לְזוֹת כְּהֵנָּא דִּי יְהוּי מְמַנְי
לְכַהֵן רַב בְּיוֹמֵי אֵינְזוֹן וְתִימְדוֹן לִיָּה אוֹדִינְן יוֹמָא דִּין קָדָם יְיָ אֱלֹהֵךְ
אָדוּם עֲלִינְן לְאֲדַעָא דְקַיִים יְיָ לְאַבְרָהָם לְמִתְּן לְנָא:**

[ותעטרו בסלים וצנים ואדרת ותבאו אל הכהן אשר יהיה ממונה לכהן גדול בימים ההם ותאמרו לו הודינו היום הזה לפני ה' אלוֹקֵיךְ]

לדברי ת"י 'הכהן אשר יהיה בימים ההם' הוא הכהן אשר נתמנה לכהן גדול בימים ההם. כלומר שהפסוק בא להורות שהבאת הביכורים היא דווקא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט.

חידוש זה לאו הוזכר ברוב המפרשים, אלא לדעתם כל כהן יכול לקבל את הביכורים.

אולם יש יסוד לדברי ת"י מכמה מקורות:

באב"ע (כאן) נראה שאף הוא מפרש שהכהן אשר יהיה בימים ההם, הוא הכהן גדול, אלא שלדעתו הכתוב בא להורות שחיוב הביכורים נוהג כל זמן שיש בבית המקדש כהן גדול. אך אין לדבריו דין להגיש דווקא לפני הכהן הגדול.

כדברי האב"ע משמע גם בתוס' (כתובות קה:) שהביא את דברי התנא דבי אליהו (זוטא פ"ב) שתמה על הפסוק בנביא (מלכים - ב ד, מב) "וְאִישׁ בָּא מִבְּעַל שְׁלֶשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בְּכוֹרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׁעָרִים וְכֶרֶם לְבָצֵק לָנוּ וַיֹּאמֶר תָּנוּ לָעָם וַיֹּאכְלוּ", וכי אלישע אוכל ביכורים היה, והלא אין שם מקדש ולא מזבח ולא כהן גדול.

ולכאן' אלישע כלל לא היה כהן, ואין כוונת התנא להקשות מהטעם שלא היה כהן גדול, אך רואים בדבריו שהצורך בעצם הימצאות הכהן גדול הוא תנאי בביכורים.

אכן יש שלמדו בתוס' הנ"ל שאלישע הנביא היה כהן אלא שלא היה כהן גדול, ולפ"ז מדברי התוס' מוכח ממש כדברי ת"י שהביכורים צריכים להגיע לידי הכהן גדול.

בטעם הדבר שיש להביא את הביכורים דווקא לכהן גדול מצינו כמה ביאורים:

המהר"ץ חיות (אמרי בינה סימן ד) ביאר שהיות והנוסח שאומר בעל הפירות הוא 'הגדתי היום לה' אלוֹקֵיךְ' - בלשון יחיד, אין ראוי לומר לשון זו אלא על הכהן הגדול.

וכך משמע בספורנו כאן: שהנוסח של 'ה' אלוֹקֵיךְ' אין ראוי לאומרה אלא לאנשי השם כמו למלכים ולנביאים².

2. ואמנם הספורנו מפרש את אשר יהיה בימים האל כדברי רש"י, אך מדבריו למדנו ענין זה, וז"ל: "אף על פי שלא היה גדול בחכמה לא תחדל מלדבר עמו בכבוד, באמרך ה' אלוהיך, אף על פי שזה לא יאמר זולתי לאנשי השם כמו למלכים ולנביאים, מכל מקום בהיותך מביא אליו את הביכורים כמביא דורון לאל יתעלה שהוא בעל הקרקע, ראוי שתדבר עמו בזה דרך כבוד".

וטעם הדבר ביאר המהרי"ד מבעלזא זצוק"ל שהנה בזה"ק (יתרו עט:): כבר עמד על נוסח זה שאומרים בהבאת הביכורים - 'הגדתי היום לה' אלוקיך' ולא לה' אלוקיני. ובזהוהר שם מבואר שהשפע שיורד לעולם הוא ממידת החסד ועובר דרך הכהן גדול שהוא מצד החסד, ולכן ראוי לומר לו 'לה' אלוקיך' כי על ידו יורדת ההשפעה לעולם.

גם רבנו בחיי (כאן) עמד על נוסח זה, וכתב שאכן היה ראוי שיאמר 'ה' אלוקיני' ולא יוציא את עצמו מן הכלל. אך אם כך היה אומר לא היינו יודעים בבירור מי הוא אלוקיו, אך כעת שעומד לפני הכהן גדול אשר התייחד לעבודת ה' אלוקי ישראל ואומר לו 'הגדתי היום לה' אלוקיך' מוכח בבירור שכוונתו לה' אלוקיני - אלוקי ישראל.

אַרְמִי אֲבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה • מי הוא 'הארמי', לבן או

יעקב?

(דברים כו, ה) וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנָי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אַרְמִי אֲבִד אָבִי
וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיִּגְדַּל שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט וַיְהִי שֵׁם לְגֹוִי גָדוֹל עֲצוּם
וְרַב:

למי כוונת הכתוב 'ארמי', ללבן? ליעקב? או לעיר ארם? ומי ירד מצרימה 'ארמי'
או 'אבי'?

רש"י מפרש שהארמי זה לבן³ אשר ביקש לעקור את הכל כשרדף אחרי יעקב. ואת ה'זירד מצרימה' פירש שהולך על יעקב - שאחרי זאת ירד יעקב מצרימה, ולפירושו ה'זירד מצרימה' הוא ענין בפני עצמו שבא לומר שעוד אחרים באו לכלותינו מלבד לבן והם המצרים, אך אינו מדבר על לבן שהוזכר בתחילה.

אמנם האב"ע⁴ הספורנו והחזקוני פירשו שארמי זה יעקב, שהיה לזמן מה 'עני אובד', ללא

3. וכן בתרגום אונקלוס.

4. האב"ע הקשה על פירוש רש"י שאם הארמי זה לבן היה ראוי להיכתב 'ארמי מאביד' או 'מאבד'.

ממון וללא בית מושב, בעת שהיה אצל לבן בארם נהרים⁵.

ת"י מפרש באופן אחר:

**וְתִתִּיבוֹן וְתִימְרוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לְאָרֶם נְהַדְיָא נְחַתַּת אַבּוּנָן יַעֲקֹב
מִן שִׁירוּיָא וּבְעָא [לִבְנִי] לְאֹבְדוּתִיהּ וְשׁוּבִיהּ מִימְדָא דִּי מִן יְדוּי.
וּמְבַתֵּר בְּדִין נְחַת לְמִצְרַיִם וְאִיתּוּתֵב תְּמָן לְעַם קְלִיל וְהוּהּ תְּמָן
לְאֹמְיָא רַבָּא וְתִקִּיפָא וּמְסֻגִּיָּא:**

[ותענו ותאמרו לפני ה' אלקיכם, לארם נהדים ירד אבינו יעקב מבתחלה
ובקש [לבן] לאבדו והצילו מאמר ה' מידו, ואחרי כן ירד למצרים והתישב
שם בעם מועט והיה שם לאומה גדולה חזקה ומתרחב]

לדברי ת"י לשון המקרא 'ארמי' אינו מתייחס לא ללבן ולא ליעקב, אלא לעיר ארם נהרים - מקום מגוריו של לבן אשר לשם ירד יעקב מתחילה. 'אבד אבי' הולך על לבן שביקש להאבדו. 'ירד מצרימה' זה יעקב שלאחר מכן ירד למצרים במתי מעט ונהיה שם לגוי גדול עצום ורב.

והנה בת"י בכמה מקומות מבואר שלבן הוא בלעם, ובפרשת פנחס כשמתאר ת"י את רגעיו האחרונים של לבן - בלעם, בעת שרדף אחריו פנחס במלחמת מדין ופרח באויר באמצעות כשפיו, ואף פנחס פרח אחריו באמצעות השם המפורש, והורידו לארץ, והתחנן בלעם על נפשו שלא יהרגו ואף הבטיח שלא יקלל יותר את ישראל.

ומתשובת פנחס לבלעם למדנו שישנה משמעות נוספת ל'ירד מצרימה', וכך מתאר ת"י את תשובת פנחס:

"ענה ואמר לו, הלא אתה הוא לבן הארמי שרצית להכרית את יעקב אבינו, וירדת למצרים כדי לאבד זרעו, ואחר שיצאו ממצרים גרית בהם עמלק הרשע, ועתה גרה התגרית לקלל אותם, וכיון שראית שלא הועילו מעשיך ולא קבל מאמר ה' ממך יעצת עצה רעה את בלק, להעמיד את בנותיו בפרשת דרכים להזנות אותם, ונפלו בגלל זה מהם עשרים וארבעה אלף, בגלל זה אין יכולת שוב לקיים את נפשך, ומיד שלך חרבו מגרתיקה והרגו.

5. פירוש נוסף איתא ברשב"ם (כאן) שארמי זה אברהם עיי"ש.

מבואר בדבריו שלאחר שניסה לבן הוא בלעם להכרית את יעקב אבינו ולא הצליח. ירד בעצמו למצרים כדי להאביד את זרעו.

וכמבואר בחז"ל (סוטה יא. ושם"ר פרשה א) שבלעם היה יועץ של פרעה ויעץ לו להשתעבד בבני ישראל בגזירות השעבוד:

”אָמַר רַבִּי חֲזִיא אָמַר רַבִּי סִימּוֹן, שְׁלֹשָׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה, בְּלָעָם, וְאַיּוֹב, וְיִתְרוֹ. בְּלָעָם שְׂיַעֲזֵי, נִהְרַג. אֵיזֵב שְׁשִׁתָּק, גְּדוֹן בְּיִסּוּרֵי. יִתְרוֹ שְׁבַרְח, זָכוּ בְּנָיו וְיָשְׁבוּ בְּלִשְׁכַּת הַגְּזִית...”

ומשמע לכאורה שמקור תיאור זה של פנחס הוא הנאמר בארמי אובד אבי, ואם כן נמצא שה'וירד מצרימה' מדבר על לבן עצמו שירד למצרים להאביד את ישראל. ואח"כ נאמר 'זיהי שם לגוי גדול וגו' זה יעקב שהתרבה וגדל במצרים היפך מעצת לבן בלעם.

וזוה פירוש נוסף בפסוק מלבד מה שמבואר בתרגום יונתן כאן.

אודות זהותו של לבן הוא בלעם וביאור שמותיו הנוספים, ראה בגיליונות פרשת בלק ופרשת פנחס. ובהרחבה בהגדה של פסח 'פניני תרגום יונתן', על 'ביקש לבן לעקור את הכל'. עמ' נב.

אֶת ה' הָאֹמְרַת הַיּוֹם... וְה' הָאֹמְרֵךְ הַיּוֹם... .

משמעות הלשון 'האמרת' - 'האמירך'

(דברים כו, יח - יט) אֶת יְיָ הָאֹמְרַת הַיּוֹם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וְלִלְכֶת בְּדַרְכָיו וְלִשְׁמֹר חֻקָיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמֹעַ בְּקוֹלוֹ: (יח) וַיְהִי הָאֹמְרֵךְ הַיּוֹם לְהִיּוֹת לּוֹ לְעַם סִגְלָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לְךָ וְלִשְׁמֹר כָּל מִצְוֹתָיו

מה פירוש הלשון 'האמרת'?

רש"י כותב "שאיין לו עד מוכיח במקרא, אך נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה", כלומר שבני ישראל הבדילו והפרישו את ה' מאלוהי הנכר להיות להם לאלוקים. וה' הבדילים והפרישם

מעמי הארץ להיות לו לעם סגולה.

בדעת זקנים מפרש באופן אחר ש'האמרת' הוא לשון אמיר וענף - שהוא לשון גבהות, והביא מהתרגום ירושלמי ש'האמרת' הוא מלשון המלכה, שכן בלשון ערבי קורין למלך 'אמיר'. ולדבריו משמעות הפסוק היא: את ה' הגבהת והמלכת היום להיות לך לאלוקים, וה' הגביהך והמליכך להיות לו לעם סגולה⁶.

בת"י מפרש באופן אחר:

יֵת יִי חֲטַבְתּוֹן חֲטִיבָא חֲדָא בְּעֵלְמָא יוֹמְנָא דְהִכִּין פְּתִיב שְׁמַע
 יִשְׂרָאֵל יִי אֱלֹהֵנָא יִי חֲדָא, מְטוֹל לְמַהוּי לָךְ לְאֱלֹהָא וְלִמְהַךְ בְּאֲרַחֵן
 דְּתַקְנֵן קְדָמוּי וְלִמְנַטוֹר קְיִימוּי וּפְקוּדוּי וְדִינוּי וְלִמְקַבְּלָא לְמִימְדִיָּה:
 (יח) וּמִימְדָא דִּי חֲטִיב יִתְכוֹן חֲטִיבָא חֲדָא בְּעֵלְמָא יוֹמְנָא דְהִכִּין
 פְּתִיב מֵאֵן פְּזוּת עֵמְךָ יִשְׂרָאֵל עִם יְחִידָאֵי בְּאֲרַעָא, מְטוֹל לְמַהוּי
 לִיָּה לְעַם חֲבִיב הֵיבְמָא דְמִלִּיל לְכוֹן וְלִמְנַטְר בְּל פְּקוּדוּי:

[את ה' חטבתם חטיבה אחת בעולם היום, שכך כתוב 'שמע ישראל ה'
 אלוקינו ה' אחד' בשביל להיות לך לאלוקים. (יח) ומאמך ה' חטב אתכם
 חטיבה אחת בעולם היום כי כך כתוב מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ,
 בשביל להיות לו לעם חביב, כאשר דבר לכם ולשמור כל מצוותיו]

כפירוש ת"י את הפסוק על פי מימרא זו של חטיבה אחת מובא בגמרא (חגיגה ג.) וברש"י שם פירש 'האמרת' - שבחת, כלומר בני ישראל שבחו את ה' בשבח אחד שבח מיוחד ואמרו ה' אחד ואין כמוך. ואף ה' שיבח את בני ישראל בשבח מיוחד 'מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', שעם ישראל הם העם החביב שלו.

6. וראה גם ברמב"ן שהוא לשון רומות וגדולה, שה' רומם את ישראל על ידי התורה.

בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ • ההצלחה

בפרקמטיא תלויה בהליכה לבית המדרש

(דברים כח, ו) בְּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבְרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתְךָ:

על איזו ביאה מדבר הפסוק בהגיעך לאן? וביציאתך מהיכן? ומדוע הקדים הכ' טוב את הכניסה ליציאה הלא דרך העולם לצאת מביתו ולאחר מכן להיכנס למ' קום שהולך אליו?

רש"י מפרש (בשם חז"ל) שהפסוק מדבר על ביאת האדם לעולם ויציאתו ממנו, והברכה היא שתהא יציאתך מן העולם בלא חטא, כביאתך לעולם בלא חטא.

וביאר השפתי חכמים שחז"ל פירשו כך, בכדי ליישב את סדר הפסוק בו נאמרה הכניסה לפני היציאה שלא כמנהג העולם לצאת קודם כניסתם, ולכך פירשו שבא הפסוק להורות, 'מה ביאתך לעולם בלא חטא, אף יציאתך מן העולם בלא חטא'⁷.

ת"י מפרש באופן אחר:

בְּרִיבִין אַתּוֹן בְּמִיעֲלִבּוֹן לְבִתִּי מְדַרְשִׁיכוֹן וּבְרִיבִין אַתּוֹן בְּמַפְקִיכוֹן
לְפָרְקִמְטִיכוֹן:

[ברוכים אתם בבואכם לבתי מדרשותיכם, וברוכים אתם בצאתכם
למסחרכם]

לדברי ת"י הביאה האמורה היא ההליכה לבית המדרש, שתהא ברוך בהליכתך לבית המדרש, ואילו היציאה האמורה היא היציאה למסחר ופרקמטיא שיהיה לך ברכה בעסקיך.

ויש לידע לפירוש זה, מה השייכות בין הכניסה ליציאה - בין הכניסה לבית המקדש ליציאה לפרקמטיא. ולכאורה ההקבלה ביניהם היא התלות של ב' הענינים זה בזה, שאם מתקיים ברוך אתה בהליכתך לבית המדרש, ממילא יש גם ברכה ביציאה למסחר. כ ההצלחה במסחר

7. פירוש נוסף ראה בחזקוני שהכתוב מדבר על ברוך אתה בצאתך למלחמה, ואולי לדבריו גם ברוך אתה בבואך היינו מהמלחמה, ולפ"ז יקשה מדוע נכתב בסדר זה.

תלויה בלימוד התורה, כי אם עוסק בתורה אז גם הפרקמטיא היא בשביל התורה וממילא מתברכת היא

ובדרך זו מתרגם ת"י את קללת 'ארור אתה בבואך וארור אתה בצאתך' (לקמן כח, ו):

**לִיטִין אַתּוֹן בְּמַעַלְכוֹן לְבַתִּי קִיאֲטְרוֹנִיכוֹן וְקוֹדְקִיסְתְּכוֹן לְמַבְטְלָא
פְּתַגְמִי אוֹדִייתָא וְלִיטִין אַתּוֹן בְּמִיפְקָכוֹן לְפְדַגְמִטְיִיכוֹן:
[ארורים אתם בבואכם לבתי תיאטראותיכם וקידקסותיכם לבטל דברי
התורה, וארורים אתם בצאתכם למסחרכם]**

ת"י מתרגם לדרכו את קללה זו כדבר והיפוכו מהברכה, ארורים אתם בבואכם לבתי תיאטראות וקרקסיות המבטלים תורה⁸, וכשיש ביטול תורה ממילא אף ארורים אתם בצאתכם לפרקמטיא, כי ברכת המסחר תלויה בלימוד התורה וכשהולכים לבתי מדרשות יש ברכה במסחר וכשמתבטלים מן התורה בבתי תיאטראות וקרקסיות, ממילא אין ברכה בפרקמטיא⁹.

כדברי ת"י מבואר אף במדרש תנחומא:

*"ברוך אתה בבואך, על תגאי, בבאך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות.
וברוך אתה בצאתך, מבתי כנסיות ומבתי מדרשות".*

8. ראה ברש"י בשבת (קנ). שמקומות אלו הם מקומות איסוף שנאספים לשחוק וללצון. ובערוך (ערך תאטר) פירש שתיאטרון הוא מקום שיושבים בגובה ורואים השחוק שעושים למטה. ובתי קרקסיות הוא בתי משתאות של יין. ובמוסף הערוך (שם) פירש שבתי קרקסיות הוא בנין עגול וגם הוא מיוחד למיני צחוק, ובזמן קדמון היו שלשה בניינים מפוארים בעיר רומי אשר נקראו כן.

9. בנו"כ יהונתן כתב שמת"י מבואר שסתם ביאה בתורה היא לבית המדרש, שזה המקום שאליו צריכים לילך. ומזה שהוצרכו לברכה במקום זה, מוכח שאף בבית המדרש צריכים לברכה וסייעתא דשמיא. וממה שפירש שבצאתך לפרקמטיא מוכח שהבין שסתם יציאה בתורה היא לפרקמטיא - לפרנסתו כי אחרת לא צריך לצאת, וכיון שגם היציאה לפרקמטיא היא לצורך התורה, לכן התורה מברכת אותו.

וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגוּךְ • תשובת הקב"ה

לצווחת אבות העולם בשעת אמירת הקללות איך יוכלו ישראל לשאת את

הקללות?

(דברים כח, טו) וְהָיָה אִם לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹמֵר
לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתָיו וְחֻקְתָּיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם וּבָאוּ
עָלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְהַשִּׁיגוּךְ:

מה אירע בעולם בשעה שמשה החל לומר את הקללות? והאם זכות האבות
תמה, או שעומדת לעד?

ת"י מביא כאן מדרש המתאר את שאירע בעולם בשעה שפתח משה לומר את הקללות:

כַּד פִּתַח מֹשֶׁה נְבִיא לְמִימְד פִּתְגָמֵי אוֹכְחוֹתָא הָאֵלִין אֶתְרַגְּשֵׁת אַדְעָא
וְשִׁמְיָא זְעוּ שְׁמִישָׁא וְסִיְהֵרָא קְדָרוֹן וְכוּכְבִּיָּא כְנָשׁוּ זִיּוּהוֹן אַבְהַת עֲלֵמָא
צְוֹחִין מִבֵּית קְבוּדָתְהוֹן וְכֹל בְּרִיָּיתָא שְׁתִּקִּין וְאַלְגִּיָּיא לֹא טִלְטֵל זְאִיְהוֹן
עֲנִין אַבְהַת עֲלֵמָא וְאַמְרִין חֲבֹל עַל בְּנִינָן כַּד יְחוּבִין וְיִמְטוֹן עֲלִיהוֹן לְזוּטִיא
אֵלִין חֵיד וְכֵלִין לְסוּבְרוֹתְהוֹן וְדִלְמָא יַעֲבֵד בְּהוֹן שְׂצִיז וְלֹא תְהִי זְכוּתִין מִגְנָא
עֲלִיהוֹן וְלֹא יְהוּי גְבָרָא דִיקוּם וְיִצְלִי אִמְטוּלְתְהוֹן בְּרַת קֵלָא נְפִלַת מִן שְׁמִי
מְדוּמָא וְכֵן אֲמַדַּת לֹא תִדְחִלוֹן אַבְהַת עֲלֵמָא דְאַפִּילוּ פִּסְקָא זְכוּתְהוֹן דְכֹל
דְרִיא זְכוּתְכוֹן לֹא יִפְסוֹק וְקִימָא דְקִימִית עִמְכוֹן לֹא מְבַטְלָא וְתְהִי מִגְנָא
עֲלִיהוֹן. עֲנִי מֹשֶׁה נְבִיא וְאָמַד אֶף עַל גַּב דְאַנָּא מוֹזְבָּח יִתְכוֹן, עַל תְּנָאָה
מִתְזַבְּחִין לְמִימְד, דְאִין לֹא תִקְבְּלוֹן לְמִימְדָא דִי אֵלֵהֶכוֹן דְלֹא לְמִטְוֹד
לְמַעַבְד יִת כָּל פְּקוּדֵי וְקִימֵי דְאַנָּא מְפָקִיד לְכוֹן דִּין וְיִיתִין עֲלִיכֻבוֹן
כְּלָהוֹן לְזוּטִיא הָאֵלִין וְיִדְבְּקוּנְכוֹן:

[כאשר פתח משה הנביא לאמר דברי התוכחה האלה רגשה ארץ ושמים
נודעזעו, שמש וירח חשכו, והכוכבים כנסו זיוס, אבות העולם צעקו
ממקום קבודתם, וכל הבריות שתקו והאילנות לא נעו ענפיהם, ענו אבות

העולם ואמרו חבל על בנינו כאשר יחטאו ויגיע עליהם הקללות האלה, איך יוכלו לסבלם? ושואל יעשה בהם כליה ולא יהיה זכויות מגינות עליהם ולא יהיה איש שיקום והתפלל בשבילם, בת קול נפלה משמי מדום זכן אמדה, אל תראו אבות העולם שאפילות תפסק זכותם של כל הדורות זכותכם לא יפסק ושיבועה שנשבועתי עמכם לא תבטל ותהי מגינה אליהם ענה שה הנביא ואמר אף על פי שאני מוכיח אתכם על תנאי אוכיחכם לאמר שאם לא תקבלו למאמר ה' אלקיכם שלא לשמוד כל דבריו את כח המצוות והחוקים]

בת"י מבואר שה' השיב לאבות, שאף אם פסקה זכותם של כל הדורות, זכותם של האבות לא תפסוק. והברית שה' קיים עמהם לא מתבטלת ותהיה מגנה על בני ישראל.

וזה לכאורה דלא כדעת שמואל המובאת בגמ' (שבת נה.) שהטעם שציוה הקדוש ברוך הוא לפני החורבן לגבריאיל המלאך לרשום על מצח הצדיקים והרשעים את האות תי"ו דווקא¹⁰, הוא מפני שהתי"ו מסמלת את זה שתמה זכות האבות.

אמנם התוספות (שם) הקשו כיצד אם כן אנו מזכירים בתפילותינו זכות אבות? ותירץ רבנו תם שאף שזכות אבות תמה אבל עדיין נשאר ברית אבות גם לאחר החורבן, כדכתיב "וזכרתי את בריתי יעקב" וגו'. ור"י אומר שתמה זכות אבות לרשעים אבל לצדיקים לא תמה, ועל כך אנו מבקשים בתפילה שתעמוד לנו זכות אבות כמו לצדיקים, ודייק כך ממדרש רבה.¹¹ והשפת אמת דייק מלשון רש"י [ד"ה ה'] שכתב תירוץ נוסף, דאף שתמה זכות אבות אבל על ידי תפילה ורחמים נזכרת זכות האבות, ולכן אנו מבקשים ומתפללים על כך.

כאמור בת"י מבואר שלא רק שברית האבות לא תמה אלא אף זכות האבות לא תמה.

הקללות כולם על תנאי של 'אם לא תשמעו'

בת"י מבואר נקודה נוספת שמשה אמר לישראל אע"פ שאני מוכיח אתכם לא תחשבו שהקללות באות בכל אופן אלא כל הקללות ניתנו על תנאי של 'אם לא תשמעו'. אך אם ישוּבו לתורה יסורו הקללות.

10. בגמ' שם מבואר שעל מצח הצדיקים הוא חקק תי"ו של דיו, שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה. ועל מצח הרשעים חקק תי"ו של דם כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה.

11. ולפי זה לא נחלקו שמואל ורבי יוחנן שם שאמר שהטעם שגבריאיל חקק את האות תי"ו כי תי"ו מסמלת 'תחון ברית אבות'.

יִכְכָּה ה' בְּשַׁחֵין רַע עַל הַבְּרָכִים וְעַל הַשּׁוֹקִים • מדוע

דווקא על הברכים ועל השוקים?

(שמות כח, לה) **וַיִּכְכָּה יְיָ בְּשַׁחֵין רַע עַל הַבְּרָכִים וְעַל הַשּׁוֹקִים
אֲשֶׁר לֹא תוּכַל לְהִרְפֹּא מִכָּף רִגְלְךָ וְעַד קַדְקֶדְךָ:**

מדוע קללה זו של מכת שחין היא דווקא במקום הברכים והשוקים? ועוד מת-חילת הפסוק משמע שאת השחין יקבלו רק על הברכים ועל השוקים, ואילו מעט אחרי כן נאמר 'אשר לא תוכל להרפא מכף רגלך ועד קדקך'.

באבן עזרא יישב את הקושיא הראשונה: 'על הברכים ועל השוקים - 'כי בהיות השחין שם קשה לסור'.

אך ת"י מפרש אחרת:

**וּמְחִינְבוֹן מִימְדָא דִּי בְּשִׁיחְנָא בִישָׂא עַל רְכוּבֵיָא מְטוּל דְּחַמִּיטְתוֹן
לְפִתְגָם עֲבִידְתָּא וְעַל שְׁקִיָּא דְדַחְטוּ לֵהּ זָאין לֹא תְּתוּבּוֹן לְאוּדִיָּתָא
לֹא תְּכַלּוֹן לְאִיתְסָאָה אֱלֹהִין תִּילְקוֹן בֵּיהּ מִפְּרִסְתָּ דִּיגְלִיבוֹן וְעַד
מוֹקְדָא דְדִישִׁיבוֹן:**

[יבכם מאמר ה' בשחין רע כל הברכים בגלל שהשתחוויתם לדבר עבודה.
ועל השוקים שרצו לה. ואם לא תשובו לתורה לא תוכלו להתרפאות
אלא תילקו בה מפרסת רגל ועד ראש].

לדברי ת"י מכת השחין כאן באה מידה כנגד מידה על עבודת עבודה זרה, ולפיכך הברכים שקרעו לע"ז ילקו בשחין והשוקים שרצו לעבודה זרה. ילקו אף הם, וכן מבאר את המשך הפסוק 'והיה אם לא תשמעו לי' שאם לא תשמעו את דברי התורה הזאת ולא תשובו לתורה לא תוכלו להירפא מהשחין אלא השחין ימשיך מכף רגלכם ועד ראשיכם.

בַּבֶּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עָרֶב וּבְעָרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֶּקֶר • הצרות יגרמו שיחפצו שתשוב העת הקודמת? או שיצפו לעת הבאה?

(דברים כח, סז) **בַּבֶּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עָרֶב וּבְעָרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן
בֶּקֶר מִפֶּחַד לְבַבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחַד וּמִמְדָּאָה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּדְאָה:**

מה הפירוש 'מי יתן ערב'? על איזה ערב מדובר, הערב שהיה, או שעתיד להיות?

רש"י מפרש על פי הגמרא שמכיון שהצרות מתחזקות תמיד וכל שעה מרובה קללתה משלפניה, לפיכך יחפצו תמיד לשוב לעת הקודמת, וממילא 'מי יתן ערב' פירושו - הערב שחלף. 'ומי יתן בוקר' - הבוקר שחלף.

ת"י מפרש באופן אחר:

**בְּצַפְרָא תִּהְיוּן אֲמִדִּין לְזָאי דִּיהִי דְמִשָּׂא דְעֵקֶן מְאֲרֵבֵן שְׂעִי יִזְמָא
בְּאַפִּיכֹון וּבְדִמְשָׂא תִּהְיוּן אֲמִדִּין לְזָאי דִּיהִי צַפְרָא דְעֵקֶן מְאֲרֵבֵן
שְׂעִי לִילָא בְּאַפִּיכֹון מִתְּוֹהִית לְבָכוֹן דְּתִהְיוּן תְּוֹון וּמִן מַחְמִי עֵינִיכֹון
דְּאַתְנוֹן חֲמִיין פּוֹדְעֵנוֹתָא וְדַחֲלוֹן:**

[בבוקר תהיו אוצרים הלואי שיהיה ערב שהצרות מאדיכים שעות היום בפניכם, ובערב תהיו אומרים: הלואי שיהיה בקר שהצרות מאדיכים שעות הלילה בפניכם, מפחד לבכם שתהיו שם וממראה עינכם שעמם רואים צרה ותיראן]

ת"י מפרש בדיוק להיפך, שמחמת הצרות ידמו שהיום יותר ארוך ויצפו שכבר יבוא הערב ויסתיים היום, וכן בלילה ידמה בעיניהם כארוך ויצפו שכבר יבוא הבוקר.

ברשב"ם (כאן) פירש אף הוא כתרגום יונתן, והוסיף שפירושו זה הוא לפי הפשט שמצפים לערב העתיד לבוא, שכך דרך החולים.

וְהַשִּׁיבָה ה' מִצָּרִים בְּאַנְיֹות • מה תוספת הקללה בכך שישונו

למצרים דווקא באניות?

(דברים כח, סח) וְהִשִּׁיבְךָ יְיָ מִצְרַיִם בְּאֲנִיּוֹת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא תוֹסִיף עוֹד לְדַאֲתָהּ וְהִתְמַכְרְתָם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לְעִבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת וְאִין קָנָה:

מה ההדגשה בכך שישוּבו למצרים 'באניות', הלא לכאורה הקללה היא עצם מה שישוּבו למצרים - 'באותה דרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה'?

רש"י כתב: באניות - בספינות, בשביה. וביאור הדבר מבואר ב'דעת זקנים' ובחזקוני (כאן) וכן בשפתי חכמים בשם בעל 'אמרי נועם', שהחזרה מצרימה באניות היא מכה קשה, לפי שבאניות שבים מכניסים אפילו את הטף והנשים, ואם היו מוליכים אותם ברגל לא היושבים רק האנשים הגדולים היכולים לילך ברגל, והיה להם ירושה ופליטה.

ת"י מבאר באופן אחר:

וְיִגְלִינְכוֹן מִימְדָא דַּיְי לְמִצְרַיִם בְּאֵילְפִיָּא בְּגוּ יִמָּא דְסוּף בְּאַרְחָא דְעִבְרָתוֹן וְאַמְרִית לְכוֹן לֹא תִיִסְפוֹן תּוֹב לְמַחְמֵי יְתָהּ וְתִזְדַּבְּנוֹן תְּמֹן בְּשִׂירוּיָא לְבַעְלֵי דְבִיכוֹן בְּדַמִּין יְקִידִין הִיךְ מְרִי אֹמְנֹוֹן וּמִן בְּתַר בְּדִין בְּדַמִּין זֹלִין בְּעִבְדִין וְאַמְהֶן עַד דְּתִזְלִזְלִין לְמִשְׁתַּעְבְּדָא מְגֹן וְלִית דְּמַכְנִישׁ:

[ויגלכם מאמר ה' למצרים באניות בתוך ים סוף בדרך שעברתם ואמרתי לכם לא תוסיפו עוד לראותה עוד, והתמכרתם שם בתחילה לאויבכם בדמים יקרים כמו בעלי אומנות ואחרי כן בדמים מועטים כעבדים ושפחות עד שתזולו להשתעבד חנם ואין מכניס.]

בת"י מבואר שהשיבה למצרים באניות תהיה בתוך ים סוף, וזוהי המכה הקשה ביותר שצריכים לשוב בדרך שבה יצאו ממצרים, באותות ובמופתים גדולים ועצומים, שנבקע הים ל"ב גזרים, והלכו בתוך הים ביבשה כבני מלכים. ועתה שבים בדרך זו למצרים - כעבדים

ההולכים בשבי, קללה זו היא הטמונה בכך שהשיבה למצרים תהיה 'באניות'¹² - דהיינו במים בים סוף.

וְלֹא נָתַן ה' לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרְאוֹת וְאָזְנִים לְשִׁמְעַ - אִם כֵּן מָה הַתְּבִיעָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הֲלֹא לֹא נִיתַן לָהֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרְאוֹת וְכוּ'?

(דברים כט, ג) וְלֹא נָתַן יי לָכֶם לֵב לְדַעַת וְעֵינַיִם לְרְאוֹת וְאָזְנִים לְשִׁמְעַ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

לכאורה משמעות הפסוק שלא ניתן לבני ישראל לב לדעת ועינים לראות וכו', ויש לידע אם כן מה התביעה עליהם?

הספורנו מפרש: "אף על פי שהוא יתעלה השתדל בתורתו ומופתיו לתת לכם לב לדעת... לא הושג זה המכוון מרוב מריכם". כלומר ה' נתן לבני ישראל לב לדעת ועינים לראות וכו' אך מרוב שמרו בו לא הושגה המטרה.

ת"י מפרש באופן אחר:

וְלֹא יָהֵב מִימְדָא דַּיִי לְכוּן לְבָא לְמַנְשֵׁי אֱלֹהִין לְמַנְדַּע וְעֵינִין לְמַדְמִזָּא אֱלֹהִין לְמַחְמֵי וְאוּדְנִין לְטַמְטָמָא אֱלֹהִין לְצִייתָא וְאַתּוֹן נְשִׁיתוֹן אוּדְיִיתָא דְלְבָכוֹן וְדַמְזִתוֹן בְּעֵינֵיכוֹן וְטַמְטָמָתוֹן אוּדְנֵיכוֹן בְּזַמְן יוֹמָא הַדִּין:

[ולא נתן מאמר ה' לכם לב לשכוח, כי אם לדעת, ועינים לדמוז בהם]

12. ולפ"ז מבואר כאן היפך ממש"כ בעל 'המרכבת המשנה' (הובא בשפתי חכמים החדש) שהטעם שחוזרים באניות הוא בכדי שלא ישובו 'בדרך אשר אמרתי לך לא תוסיף עוד לראותה' שזו הדרך ביבשה, וכדי שתתקיים מימרא זו ישובו באניות. אך לדברי ת"י נמצא שרבי הקללה שבשיבה באניות היא שחוזרים דווקא בדרך אשר יצאו ממצרים באותות ובמופתים.

**כי אם לראות, ואזנים לטמטם כי אם להעיו, ואתם שכחתם התורה
שבלבכם ורמזתם בעיניכם וטמטמתם אזניכם בעת היום הזה]**

לדברי ת"י הפסוק מתפרש שלא נתן ה' לכם לב בשביל לשכוח אלא בשביל לדעת, ועיניים בשביל לקרוץ בהם לדבר עבירה, אלא בשביל לראות, ואזניים בשביל לאטום, אלא לציית.

וזה בדיוק התוכחה לישראל, שעשו את ההיפך מהיעוד שלשמו ניתנו להם הלב והעיניים והאזניים. והשתמשו בכלים אלו לדבר עבירה, ועל ידי זה שכחו את התורה שבליבם.

לָחֶם לֹא אָכַלְתֶּם... לְמַעַן תִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם
• השייכות בין אכילת המן לידיעת ה'

**(דברים כט, ה) לָחֶם לֹא אָכַלְתֶּם וַיִּינן וְשָׁכַד לֹא שִׁתִּיתֶם לְמַעַן
תִּדְעוּ כִּי אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם:**

בפסוק נשמע שההימנעות מלחם ויין ושכר גרמה לידיעת ה', מדוע?

לכאורה הטעם הוא שעל ידי ההתבוננות במה שהם בעצם קיומם אף בלי לחם ויין ושכר, אלא באכלם מהמן שהוא לחם אבירים, בזה גופא ידעו את ה' שהוא המחיה אותם.

ת"י מפרש באופן אחר:

**לָחֶם דְּעִיבֻדָּא לֹא אָכַלְתִּין וְחֶמֶד וּמִירְתָּ לֹא שִׁתִּיתִין וְהִזְתָּ
אוֹדִייתָא תְּדִירָא מְסִתְרָא בְּמִדְרָשִׁיכוֹן מְטוּל דְּתַתְּעַסְקוֹן בָּהּ
וְתַנְדְּעוֹן אָרוּם אָנָּא הוּא יי אֱלֹהֵכוֹן:**

[לחם תבואה לא אכלתם ויין ועסיס לא שתיתם והיתה התורה תמיד
מוסתרת במדרשיכם בשביל שתתעסקו בה ותדעו כי אני ה' אלוקיכם.]

בת"י מבואר שידיעת ה' לא באה מעצם מה שהתקיימו ללא לחם ויין ושכר, ואף לא מגוף ההימנעות מהלחם והיין והשכר, אלא מכיון שדור המדבר 'אוכלי המן' לא הוצרכו לטרוח לפרנסתם יכלו להגות בתורה הקדושה שהיתה מוסתרת תמיד בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ובאמצעות התורה יכלו לדעת את ה' מקרוב.

